

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות למענה על השאלות.

ספרות עברית וכללית

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
- פרק ראשון: סיפור קצר
פרק שני: רומאן ונובלה
פרק שלישי: דרמה
פרק רביעי: שירה (שירת ימי הביניים, שירת רחל, שירת ביאליק, שיר שלא נלמד)
- מארבעת הפרקים יש לבחור בשלושה פרקים ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – $33\frac{1}{3}$ נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות
- ד. הוראות מיוחדות:
- (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת להשיב עליה.
 - (2) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.
 - לנבחנים אקסטרניים ולנבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.
 - (3) אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.
 - (4) שים לב לכתב, לכתוב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – סיפור קצר

אם בחרת בפרק זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).
אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

שים לב: על שאלות 1-2 אין לענות על פי הסיפור "חלום בדמי כבוד" מאת גרמאו מנגיסטו.

1. בחר בסיפור קצר שלמדת, והסבר אם בסיומו הגיבור נחלץ ממשבר או נקלע למצב של חוסר מוצא.
האם סיום זה כבר נרמז בשלבים מוקדמים של הסיפור? הסבר והדגם את דבריך.
2. מחבר הסיפור הקצר מצליח להציג מציאות אנושית מורכבת על אף ההיקף המצומצם של הסיפור.
מציאות זו נבנית באמצעים שונים, כמו שיח פנימי, חלומות, עיצוב סביבה, ניגודים, אנלוגיות, מוטיבים וסמלים.
הסבר את התרומה של שניים מאמצעים אלה לבניית מציאות אנושית מורכבת בסיפור קצר שלמדת.

חלום בדמי כבוד / גרמאו מנגיסטו

3. בסיפור זה באה לידי ביטוי ביקורת על החברה הישראלית. תאר והסבר ביקורת זו.
האם לדעתך ההומור בסיפור מרכז את הביקורת? נמק והדגם את דבריך.

פרק שני – רומאן ונובלה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 4-6 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

שים לב: על שאלות 4-5 תוכל לענות גם על פי הרומאן "1984".

4. בחר ברומאן או בנובלה שלמדת, וכתוב אם אתה ממליץ לחברריך לקרוא יצירה זו. נמק את דברייך, ובסס אותם על שניים מן הרכיבים האלה: דמויות ביצירה, המספר ביצירה, אירועים מרכזיים בעלילה, סגנון היצירה וסיום היצירה.
5. הסבר אם ברומאן או בנובלה שלמדת יש תשובות על שאלות ופתרונות לבעיות ולספקות שהדמויות מתמודדות עימם או אין בהם תשובות ופתרונות. בסס את דברייך על דוגמאות מן היצירה.
6. 1984 / ג'ורג' אורוול
תאר והסבר שלוש מן הדרכים שבאמצעותן המשטר באוקיאניה שולט בנתיניו.

פרק שלישי – דרמה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 7-13 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

7. השאיפה של הגיבור הטרגי לפעול על פי ערכי המוסר אינה מונעת ממנו לעשות טעות גורלית. הסבר קביעה זו על פי המחזה מאת סופוקלס שלמדת ("אנטיגונה" או "אדיפוס המלך").

אנטיגונה

8. בטרגדיה "אנטיגונה" יש קונפליקט בין השקפות עולם שונות. הצג השקפות עולם אלה, והסבר כיצד הקונפליקט ביניהן מניע את העלילה הטרגית במחזה.

אדיפוס המלך

9. הכוח המניע את עלילת הטרגדיה "אדיפוס המלך" הוא הרצון של הגיבור לדעת את האמת. אמת זו מתגלה לו באמצעות מפגשים עם דמויות אחרות בטרגדיה. תאר שני מפגשים בין דמויות בטרגדיה "אדיפוס המלך" המובילים לגילוי האמת, והסבר את התרומה של כל אחד מהם לעיצוב העלילה הטרגית של המחזה.

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומאו ויוליה"

10. העמדת פנים וצביעות וכן הופעתם של כוחות על-טבעיים מאפיינות מחזות רבים של שקספיר. תאר כיצד אחד מן המאפיינים האלה בא לידי ביטוי בטרגדיה של שקספיר שלמדת, והסבר את תפקידו של המאפיין שבחרת בעלילה הטרגית של המחזה.
11. **א.** הצג מונולוג של הגיבור בטרגדיה מאת שקספיר שלמדת או דיאלוג של הגיבור הטרגי עם דמות נוספת בטרגדיה, והסבר מה אפשר ללמוד מן המונולוג (או הדיאלוג) על דמותו של הגיבור. (20 נקודות)
- ב.** בחר מן הטרגדיה בדרך עיצוב נוספת (מלבד מונולוג או דיאלוג), והסבר מה אפשר ללמוד ממנה על הגיבור שכתבת עליו בסעיף א. ($13\frac{1}{3}$ נקודות)

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

12. במחזות מודרניים רבים מתוארים כוחות הרסניים המאיימים על נפש האדם, על מערכות היחסים בין הדמויות ואפילו על החברה כולה.

מהו הכוח ההרסני (או הכוחות ההרסניים) במחזה המודרני שלמדת? הסבר את השפעתו על הדמויות ועל התפתחות עלילת המחזה.

13. תאר את המקום או את המקומות שבהם מתרחשת עלילת המחזה המודרני שלמדת ואת הפריטים הבולטים (חפצים, אביזרים) שנמצאים במקומות אלה.

הסבר את התרומה של המקומות והפריטים האלה לעיצוב הדמויות ולהבנת המשמעות (או המשמעויות) של המחזה.

פרק רביעי – שירה

(שירת ימי הביניים, שירת רחל, שירת ביאליק, שיר שלא נלמד)

אם בחרת בפרק זה, ענה על שתיים מן השאלות 14-24:
 על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת רחל (שאלות 14-20);
 ועל שאלה אחת משירת ביאליק או שיר שלא נלמד (שאלות 21-24)
 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

ענה על אחת מן השאלות 14-20.

שירת ימי הביניים

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לבי במזרח / יהודה הלוי

לבי במזרח ואנכי בסוף מערב – / איך אטעמה את אשר אכל ואיך יערב?
 איכה אשלים נדרי ואסרי, בעוד / ציון בחבל אדום ואני בכבל ערב?
 יקל בעיני עזב כל טוב ספרד, כמו / יקר בעיני ראות עפרות דביר נחרב!

תאר את ההבדל בין היחס של המשורר למזרח ובין יחסו למערב, והסבר את התרומה של התקבולות ושל הצימודים בשיר לעיצוב יחס זה.

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יפה נוף / יהודה הלוי

יפה נוף, משוש תבל, קריה למלך רב, / לך נכספה נפשי מפאתי מערב!
 המון רחמי נכמר כי אצפרה קדם, / כבודך אשר גלה ונוף אשר חרב.
 ומי יתגני על כנפי נשרים, עד / ארוה בדמעת עפרך ויתערב!
 דרשתיה, ואם מלכך אין בד ואם במקום / צרי גלעדך – נחש שרף וגם עקרב.
 הלא את אבניך אחונן ואשקם / וטעם רגביך לפי מדבש יערב!

תאר את היחס של המשורר לציון בשיר כולו, והסבר את התרומה של שיבוץ אחד ושל ניגוד אחד בשיר לעיצוב יחס זה.

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הבא מבול / יהודה הלוי

הבא מבול ושם תבל חרבה? / ואין לראות פני ארץ חרבה,
ואין אדם ואין חיה ואין עוף – / הסף הכל ושכבו מעצבה?
ובראות הר ושוחה לי מנוחה, / וארץ הערבה לי ערבה.
ואשגיח לכל עבר – ואין כל, / אבל מים ושמים ותבה,
ולויתן בהרתיחו מצולה, / ואחשב כי תהום יחשב לשיבה.
ולב הים יכחש באניה, / כאלו היא ביד הים גנבה!
ויס יזעף – ונפשי תעלז, כי / אלי מקדש אלהיה קרבה.

פרש את הבית האחרון בשיר, והסבר את הקשר בינו ובין הבתים הקודמים לו.

שירת רחל

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

רק על עצמי / רחל

רק על עצמי לספר ידעתי.
צר עולמי כעולם נמלה,
גם משאי עמסתי כמוה,
רב וכבד מכתפי הדלה.

גם את דרכי – כדרךך אל צמרת –
דרך מכאוב ודרך עמל,
יד ענקים זדונה ובוטחת,
יד מתבדחת שמה לאל.

כל ארחותי הלזי והדמיע
פחד טמיר מיד ענקים.
למה קראתם לי, חופי הפלא?
למה כזבתם, אורות רחוקים?

א. תאר את האנלוגיה בין המשוררת לנמלה, והסבר את התפקיד של אנלוגיה זו בשיר. (8 $\frac{2}{3}$ נקודות)

ב. כיצד מתקשרות שתי השורות האחרונות בשיר לאנלוגיה שכתבת עליה בסעיף א? הסבר והדגם את דבריך. (8 נקודות)

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

פְּגִישָׁה, חֲצִי פְּגִישָׁה / רחל

פְּגִישָׁה, חֲצִי פְּגִישָׁה, מִבֶּט אֶחָד מְהִיר,
קִטְעֵי נִיבִים סְתוּמִים – זֶה דִּי...
וְשׁוֹב הַצִּיף הַכֵּל, וְשׁוֹב הַכֵּל הַסְּעִיר
מִשְׁבֵּר הָאֶשֶׁר וְהַדִּי.

אֶף סֶכֶר שְׂכָחָה – בְּנִיתִי לִי מִגֵּן –
הִנֵּה הִיא כְּלֹא הִיא.
וְעַל בְּרָכִי אֶכְרַע עַל שְׂפַת אָגָם סוֹאֵן
לְשִׁתּוֹת מְמוֹנּוֹ לְרוּיָה!

תאר את התהליך הרגשי שחוזה הדוברת בשיר, והסבר כיצד ציורי הלשון (מטפורות, דימויים) מסייעים לעצב תהליך זה.

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

מיכל / רחל

ותִּאָהֵב מיכל בַּת שְׁאוּל אֶת דָּוִד ... וַתִּבְּזוּ לוֹ בְּלִפְנֵי
(שמואל א', י"ח, כ'; שמואל ב', ו', ט"ז)

מיכל, אחות רחוקה! לא נתק חוט הדורות,
לא שלטו בכרמך הנוגה חרלי הזמן,
על כתנת משיך לא דהו פסי ארגמן
וצלצול אצעדות זהבך עוד האזן תקלט.

לא אחת ראיתיך נצבת ליד האשנב,
בעיניך היפה מהולים גאווה ורך;
מיכל, אחות רחוקה, אני עצובה כמוך,
כמוך נדונותי לבוז לאשר אהב.

מה מייצגת דמותה של מיכל בת שאול בעיני המשוררת?
באילו דרכים המשוררת מקרבת את מיכל לעולמה? הסבר והדגם את דבריך.

20. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

בְּאֶחָד גִּלְגּוּלֵי/ רַחֵל

הִהְיִיתִי חַיָּה בֵּין חַיּוֹת הַשָּׂדֶה
בְּיָמִים רְחוּקִים, בְּאֶחָד גִּלְגּוּלֵי?
וַיֵּאָז לִי קִרְבַּת הָאָחוֹת לְחַי
וַאֲיֵמַת הָאָדָם הָרוּדָה?

אֶפְרַת הַנוֹצָה וְחֶסֶרֶת הַמָּגֵן
גִּלְגָּלֶה-פְּרָפְרָה בִּי נִשְׁמַת צָפוֹר?
מִנְגִּינָה עִגְמוּמִית, אֶהְבֵּת הַדְּרוֹר –
הֵן מְמֹנָה, מְמֹנָה שְׂתִיהֵן.

וְאוּלֵי בְּגִלְגּוֹל הָרְחוּק־קָדוֹם
הִיִּיתִי גִבְעֵל־עֹשִׁיבִים יִרְקָרֵק?
וְלָכֵן בְּאֵמִי־אֲדָמָה אֲדַבֵּק,
וּמְנוּחִי בְּחִיקָה הַשָּׁחוּם.

בשיר זה המשוררת מבטאת את עולמה באמצעות רעיון הגלגול.

הסבר והדגם קביעה זו.

ענה על אחת מן השאלות 21-24.

שירת ביאליק

21. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

הַכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶךָ / חיים נחמן ביאליק

הַכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶךָ,
וְהֵי לִי אִם וְאַחוֹת,
וְיֵהי חִיקְךָ מְקַלֵּט רֹאשִׁי,
קוֹרֵת־פְּלוֹתֵי הַנְּדָחוֹת.

וּבָעֵת רַחֲמִים, בֵּין־הַשְּׁמָשׁוֹת,
שְׁחִי וְאַגֵּל לָךְ סוּד יְסוּרִי:
אוֹמְרִים, יֵשׁ בְּעוֹלָם נְעוּרִים –
הֵיכַן נְעוּרִי?

וְעוֹד רַז אֶחָד לָךְ אֶתְּנֶדָה:
נִפְשִׁי נִשְׁרָפָה בְּלֶהֱבָה;
אוֹמְרִים, אֶהְבֶּה יֵשׁ בְּעוֹלָם –
מֵה־זֹּאת אֶהְבֶּה?

הַכּוֹכָבִים רָמוּ אוֹתִי,
הָיָה חֲלוֹם – אָךְ גַּם הוּא עָבַר;
עֲתָה אֵין לִי כְּלוֹם בְּעוֹלָם –
אֵין לִי דָבָר.

הַכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶךָ,
וְהֵי לִי אִם וְאַחוֹת,
וְיֵהי חִיקְךָ מְקַלֵּט רֹאשִׁי,
קוֹרֵת־פְּלוֹתֵי הַנְּדָחוֹת.

תאר את מצבו של הדובר בשיר, והסבר כיצד שניים מן האמצעים הרטוריים: פנייה, שאלה, חזרה, מסייעים לבטא מצב זה.

22. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

צפּרֶת / חיים נחמן ביאליק

בית 1 כִּלְהֵעוֹלָם טוֹבֵעַ בָּאוֹר וּבְשִׁיר, אוֹצְרוֹת חַיִּים לֹא־שִׁעְרָתִים מְסַבֵּב מִתְרַחֲשִׁים, וּבְמִשְׁעַל הַנִּמְתָּח בֵּין יַעַר וְנִיר שְׁנִינוּ הוֹלְכִים וּמַחֲשִׁים. אָנוּ הוֹלְכִים וְהוֹלְכִים, לְשִׁבְלֵנוּ אֵין קֶץ, אֶפְפוּנוּ שְׂבָלִים, כְּתֵרוֹנוּ צִפּוֹרוֹת, וּבַחֲנִיתוֹת שְׁלִיזָהּב יִפְגַּעְנוּ כָּל־עֵץ וּבְצִאָלִי צִמּוֹרוֹת.	בית 4 וְהִנֵּה נִקְלָעָה צִפּוֹרֶת כְּפָרַח בְּקִצָּה שָׁעַר מַחְלֻפְתּוֹ הַמְּפֹזָה עַל־הַמַּחְגָּרֶת, וְכִמוֹ רִמְזָה לִי: בַּחוּר, קוֹם שְׁקֵה־לָּהּ, וְדָמָה אֵלַי הַצִּפּוֹרֶת! אוֹלָם אַתָּה – הַהֲרֹגְשֵׁת בְּצִפּוֹרֶת וְכִי? הַהֲרֹגְשֵׁת, כִּי גַם־נִפְשִׁי נִתּוּנָה בְּשָׁבִי, וּמִפְּרִפְרֶת וּתְלוּאָה, וּמִצִּפָּה לִישׁוּעָה בְּמַחְלֻפְתּוֹ הַקְּלוּעָה?
בית 2 הַדְּמוּת כָּרוֹב אִם עַב קָלָה בְּרוּם עוֹלָם רִפְרָפָה? אָךְ גַּם־הִיא חִישׁ הַפְּלִיגָה לְמַדִּינַת הַיָּם – וְאַתָּה הַרְהוּרִי הַטְּהוֹר כְּמוֹהָ וְרִם נִשְׁאָה עִמָּה לְנִצָּח עַל־כֶּתֶף. וְשׁוֹב זֶהָר רָקִיעַ, וְשׁוֹב תִּכְלַת בְּלִי־סוֹף, אַתָּה הוֹלֶכֶת בְּרֹאשׁ וְאֵנִי כְרוּךְ אַחֲרֶיהָ, וּבְקִמּוּתִי הַמְּלֹאוֹת הַשְׁתַּרַע הַנוֹף, וְהַכֹּל בְּהִיר בּוֹ כְּמוֹ בְּעֵינַיִךְ.	בית 5 וּבְעֵינַיִךְ שׁוֹב אֶצִּיץ וְאַבְקֵשׁ שָׁם תְּשׁוּבָה – וּכְבִּתְחִלָּה הֵן צְנוּעוֹת, שְׂתִי יוֹגֵי הַחֹן; מִה־לִּי צְנִיעוֹת עֵינַיִךְ – וּמַחְלֻפְתּוֹ מְשׁוּבָה, הִיא אוֹמֶרֶת לִי: הֵן! מִהְרִי, מִהְרִי, אַחֲוֹתִי, נְבוֹאָה הַיַּעֲרָה, תַּחַת חֶפֶת אֲשֶׁרִיו לָךְ כְּלִנְפְּשִׁי אֶפִיקָה, וְאַתָּה כְּל־אַהֲבָתִי הַתְּלוּיָה בְּשַׁעֲרָה נְמִית שְׁנִינוּ בְּנִשְׁיָקָה.
בית 3 רָגַע אֶחָד לִי נְדָמָה: בֵּיעַר הֶלֶז, הַמֶּאֱפִיל וּמִשִּׁיב צָנָתוֹ עָלֵינוּ, גְּנוּז מְטֻמָּן מִסְתָּרִים, הַמְּשַׁמֵּר מֵאֶז וּמֵעוֹלָם לְשִׁנֵּינוּ – פֶּתְאִם רַחֲפָה הַקָּמָה – וּמִפָּה אֵלִי־פָה עֶבֶר רֶטֶט קֶרְנִים עַל־פְּנֵי הָאוֹקֵיָנוֹס. הוּא, מִי הַשְּׁלִיג עָלֵינוּ – וּבִשְׁפַע כָּזָה, חֵיל צִפּוֹרוֹת לְבָנוֹת?	

השאלות בבית הרביעי והציפייה לתשובה בבית החמישי מעידות על היחסים בין הדובר לבין הנמענת.

הסבר והדגם קביעה זו.

23. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

עם דמדומי החמה / חיים נחמן ביאליק

עם דמדומי החמה אל-החלון נא-גשי ועלי התרפקי, לפתי היטב צוארי, שימי ראשך על-ראשי – וכה עמי תדבקי.	הם האיים הרחוקים, העולמות הגבהים זו בחלומות ראינום; שעשוננו לגרים תחת כל-השמים, וחיינו – לגיהנם.
ומחשקים ודבקים, אל-הזהר הנורא דומם נשא עינינו; ושלחנו לחפשי על-פני ימי האורה כל-הרהורי לבנו.	המה איי-הזהב זו צמאנו אליהם כאל ארץ מולדת; שכל-כוכבי הליל רמזו לנו עליהם באור קרן רועדת.
והתנשאו למרום ביעף שוקק כיונים, ובמרחק יפליגו, יאבדו; ועל-פני רכסי ארגמן, אייזהר אדמונים, ביעף דומם ירדו.	ועליהם נשארנו בלי-רע ועמית כשני פרחים בציה; כשני אבדים המבקשים אבדה עולמית על-פני ארץ נכריה.

תאר את השלבים השונים במסע של האוהבים בשיר, והסבר את משמעותו של מסע זה. הדגם את דבריך.

שיר שלא נלמד

24. לפניך השיר "יש המממשים" מאת ויסלבה שימבורסקה*. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

יש המממשים / ויסלבה שימבורסקה

תרגום: דוד ויינפלד

בית 1 יש המממשים את החיים בארץ יעיל יותר.
בקרבתם וסביבתם שורר סדר.
יש להם פתרון ותשובה נכונה לכל דבר.

בית 2 הם מנחשים כהרף עין מי את מי, מי עם מי,
לשם מה, באיזה אופן.

בית 3 מטביעים חותמת על אמתות שאין בלתן,
משליכים למגרסה עבדות שאין בהן צד,
ואנשים לא מכרים אל מתקני מיון שנועדו לקד.

בית 4 הם חושבים כל עוד כדאי,
אף לא רגע יותר,
כמעבר לרגע זה אורב הספק.

בית 5 ובהגיע יום השחרור מן הקיום,
הם עוזבים את העמדה
דרך הדלת שהורו להם.

בית 6 לעתים, אני מקנאה בהם
- למרבה המזל זה חולף.

* ויסלבה שימבורסקה (1923-2012) — משוררת פולנייה, כלת פרס נובל לספרות לשנת 1996. מספריה שתורגמו לעברית: סוף והתחלה (1996), רגע (2011).

- א. על פי בתים 1-3 בשיר, הסבר והדגם מה מאפיין את אורח החיים של האנשים "המממשים". (8 נקודות)
- ב. מהי העמדה של המשוררת כלפי "המממשים"? הסבר את דבריך, ובסס אותם על בתים 4-6 בשיר. (8 $\frac{2}{3}$ נקודות)

בהצלחה!